
Yunan Milli Kimliği ve Osmanlı Geçmişi

MUSTAFA KÖMÜRCÜOĞLU

Özet: Her ulusun kimliğinde olduğu gibi Yunan ulusunun kimliğinde de “ben” ve “öteki” tanımları mevcuttur. Yunanlılar kendi kimliklerini oluşturmak bağlamında adlarına, dil, din ve kültürlerine önem vermişlerdir. Diğer taraftan kimliklerinin en önemli ötekisi olan Türklere bakış açıları ise çeşitli dönemlerde farklılık arz etmiştir. Bu makalede farklı dönemler bağlamında Yunanlıların Türklere olan bakış açıları değerlendirilecek ve ana ulusal bakış açısı farklı kavramlar bağlamında analiz edilecektir. Bu durumda Yunanlıların sadece “ben” tanımıyla yetinmedikleri, ayrıca Avrupa’yı da dahil ederek “biz” tanımını oluşturdukları ve kendileri ile Türklere arasında kurmuş oldukları küçük dikotominin yanı sıra büyük dikotomilere de sahip oldukları görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Yunan Milli Kimliği, Osmanlı Gemişi, Ben ve Öteki, Ulusun Sürekliliği, Tarih yazıcılığı.

Abstract: Like all national identities Greek national identity has a “self” and “other” definition. Greeks have created their national identity in with references to language, religion and culture. Their “other” Turks have different meaning at different ages. In this article the approach of Greeks to Turks will be analyzed. As a result it will be emphasized that Greeks are creating a “we” category against Turks, by joining Europe. This “we/other” category is creating a big dichotomy beside small dichotomy of “self/other”.

Key Words: Greek national identity, Ottoman past, self and other, national continuity, historiography.

Atıf©: Kömürçüoğlu, Mustafa, “Yunan Milli Kimliği ve Osmanlı Geçmişi”, *İLEM Yıllık*, yıl 1, sayı 1, 2006, s. 63-74

Bugün düşündüğümüzde Türkiye'nin uluslararası alanda ilişkilerinin en çok problemli olduğu devlet kuşkusuz Yunanistan'dır. Bu problemin çıkar çatışmalarından kaynaklanması söz konusu olmakla birlikte, tek etkenin çıkar çatışmaları olduğu da doğru değildir. Zira bu çıkarların ötesinde ve hatta derininde (yani neyin 'çıkar' olduğunu tanımlayan) tarihsel birikim, imajlar ve birbirlerini algılamalar vardır. İşte bu makale ile ortaya konulmak istenen Yunan milli kimliği ve bu kimlikteki önemli bir öge, Yunanlıların Osmanlı geçmişi çerçevesinde yoğrulmuş olan Osmanlı (Türk [Müslüman]) bu üç ifadenin Yunan zihninde eş anlama geldiğini en başından söylemek gerek) algılamalarıdır. Dolayısıyla bu çalışma reel-politik anlamda olmasa da tarihsel, ideolojik, kültürel anlamda Türk-Yunan ilişkilerini anlamaya katkıda bulunacaktır.

Burada Yunan bakış açısı ortaya koyulmak istendiği için bu doğrultuda olabildiğince Yunanlı yazarlardan yararlanılmaya çalışılmıştır. Fakat Yunanca kaynaklardan istifade edilemediği için ancak Türkçe veya İngilizce yazılmış yahut bu dillere çevrilmiş eserlerden yararlanılabilmektedir. Burada özellikle Herkül Millas'ın isminin zikredilmesi gereklidir. Zira yazdığı ya da çevirdiği eserlerle Türkçe'ye Yunanistan'daki Osmanlı algılamasını gösteren eserler kazandırmıştır.

Konu işlenirken 'ben' ve 'öteki' yaklaşımı esas alınacaktır. Bu çerçevede Yunan kimliğinin Ben'i Yunan ulusunun adı, dili, dini, kültürü çerçevesinde tartışılacaktır. Daha sonra Yunan Ben'inin dahil olduğu Biz'e (yani Avrupa'ya) değinilecektir. Çalışmada öteki ile kastedilen Yunanlıların gözünde Türkler-Osmanlılardır. Bu yüzden öteki meselesi makalede daha geniş bir çerçevede ele alınacak, konu tarihsel bağlamda dönemlendirilecek, "seçilmiş travmalar", "seçilmiş zaferler", "ulusun sürekliliği", "seçilmiş öteki", "ötekenden artakalanlar" gibi kavramların da yardımıyla analitik bir şekilde incelenmeye çalışılacaktır. Böylece konu farklı boyutlarıyla değerlendirilebilecektir. Sonuç kısmında ise Yunan zihninde kurulmuş olan dikotomiler aracılığı ile özet bir değerlendirme yapılacaktır.

Yunan Milli Kimliğinin Ben'i

Ulusun Adı

Bir ulusa farklı toplumlar farklı isimler verebilmektedir. Ama bir ulusun kimliği için önemli olan o ulusun kendisine ne ad verdiği'dir. Bu genel yargı Yunan ulusu için de geçerlidir. Millas'ın aktardığına göre Yunanca konuşan halklar (ki bu makalede bu terim en geniş anlamda Yunanlıları tanımlamak için kullanılmaktadır) antik çağda kendilerine "Hellen" derlerdi. Hellenler Akdeniz havzasına yayılmışlardı. Yunanca

konuşan halklardan olan İyonlar ise Batı Anadolu'da yaşardı. Doğudan gelen halklar önce bu İyonlarla temasa geçtikleri için tüm Yunanca konuşan halklara “İyon” kelimesinden türetilmiş olan “Yunan” dediler (Millas, 2003: 14). Türkler de doğudan gelen halklar olarak “Yunan” kelimesini kullanır. Romalılar ise Yunanca konuşan halklarla batıdan gelerek iletişime geçmişler, ilk temasları Batı Yunanistan'da yerleşmiş olan Grekos/Grekoi denen kavimler olduğundan tüm Hellenler için “Grek” kelimesini kullanmışlardır. Daha sonraları Hıristiyanlık'ı seçen Yunanca konuşan halklar Roma Devleti yurttaşları oldukları için kendilerine “Roma” kelimesinden türetilen Romios/Rum demişlerdir (Millas, 2003: 14).

Görüldüğü gibi Yunanlılar farklı açılardan birden fazla isimle anılmışlardır. Çağdaş Yunan ulus-devleti kurulurken ulusun adının ne olacağı bu bağlamda tartışma konusu olmuştur. Bu önemli bir konudur; çünkü ulus kendini bu isimlerden birisiyle özdeşleştirecek (identification) ve bu isim kimliğin (identity) Ben yönünün önemli bir parçası olacaktır. Yani “Yunan ulusunun oluşturulması süreci”ne (Kitromilides, 1990: 23-65, 34) kendilerine diyecekleri ismin belirlenmesi de dahildir. Bu yüzden onlar kendilerine diyecekleri isim hususunda “Yunan” kelimesini mevzu bahis dahi etmemişler, Grekos ve Romios sözcüklerini tartışmışlar; fakat kabul etmemişler, en sonunda -biraz da kaçınılmaz olarak- Hellen ismini kendilerine uygun görmüşlerdir. Zira Antik çağda Yunanca konuşan halklar kendilerine Hellen derken modern çağda da Yunanlılar kendilerine Hellen diyerek hem antik çağa ilişkilerini kurmuşlar hem de tamamen “Ben” anlayışının hakim olduğu bir ismi seçerek kimliklerini oluşturmuşlardır (Millas, 2003: 14).

Dil, Din, Kültür

Bilindiği üzere ulusun bir takım ortak özellikleri vardır. Bu özellikler nedeniyle ulusun üyesi olan birisi için aynı ulusun diğer bir üyesi anlamlı hale gelir. Dil, din ve kültür bu tür ortak özelliklerdendir.

Yunanlılar için dil bu alanların en önemlisidir. Zira Yunanlıların en önemli ortak özelliği tarih boyunca “Yunanca konuşan halklar” olarak tanınmalarıdır. Bu yüzden Millas “*Çağdaş Yunan devletinin temel ideolojisi, ulusun ve ulusal öğelerin binlerce yıllık bir geçmişten kaynaklandığı görüşüne dayanmaktadır. Bu anlayışa göre bu günkü Yunanlılar -ve dilleri- ünlü ve saygın Antik Yunan'ın bir devamını oluşturmaktadır. Bu anlayışta ulusal bir kıvanç sezme zor değildir?*” (Millas, 2003: 18, altçizgi bana ait) derken haksız değildir. Zira Yunanca hem ulusun sürekliliğinin hem de ulusun birliğinin en önemli öğesidir. Bu yüzden Yunanistan dev-

leti kurulmadan önce de kurulduktan sonra da kimlikle ilgili en önemli tartişma konularından birisi dil konusu olmuştur. Bu tartişma “kathareuoussa” (aydın dili; arı, temiz manasına gelip katarevuza diye okunur) taraftarlarıyla “d motik ” (halk dili) taraftarları arasında geçmiştir. Önceleri kathareuoussa taraftarları hakim oldukları için Yunan dili diğer dillerin etkilerinden arındırılmaya çalışılmış, 1977’de ise tüm devlet işlerinde yasa ile d motik  kullanılmaya başlanmıştır (Millas, 2003: 43).

Din de Yunan kimliği için önemli bir ögedir. Bilindiği  zere Yunanlıların önemli bir kısmı Hıristiyanlığın Ortodoksluk mezhebine bağlıdır. Diğer Hıristiyanlık mezheplerine bağlı Yunanlılar olduğu halde vurgu Ortodoksluk mezhebine olmuş ve bu mezhep kimliğin bir parçası haline gelmiştir. Yine önemine binaen bu konu da çatışma konusu haline gelmiştir. Bu atışma İstanbul Patrikliği ile Yunanlı bağımsızlık savaşçıları arasında geçmiş ve 1829’da Yunan ulus-devletinin kurulup 1833’te de Atina kilisesinin kurulması ile -yani bir kopuşla- boyut değiştirmiştir (Millas, 2003: 139). Böylece Yunanlılar ulusal ve bağımsız kiliselerine kavuşmuşlar ve Osmanlı İmparatorluğu’ndaki İstanbul Patrikhanesine bağlı olmaktan kurtulmuşlardır. Bu durumu bağımsız Yunan ulusunun siyaseten olduğu kadar kimlik açısından da bağımsız olabilmek için bağımsız kilisesini kurma ihtiyacını hissetmesi olarak yorumlayabiliriz.

Çağdaş Yunanlılar, kültürel birliklerini sağlamak için kendileriyle Antik Yunan arasında bir köprü kurmuşlardır. Böylece oldukça soyut ve muğlak duran kültür problemi “Hellenizm” sayesinde açıklık kazanmıştır. Millas’a göre Yunan Aydınlanma hareketinin iki ekseninden birisi Antik Yunan’dır (diğeri dildir) (Millas, 1994: 47). Bu yüzden Yunan ulus-devleti kurulduktan sonra Antik Yunan’ın keşfi, araştırılması, taklit edilmesi çalışmalarına başlanmıştır. Bu bağlamda Yunan milliyetçiliğinin kalelerinden olan Atina  niversitesi’nin 1837’de kurulduktan sonra bu konuyla ilgilenmesi önemlidir (Volkan & Itzkowitz, 2002: 106).

Yunanlıların Osmanlı’ya (Türk’e) Bakışları

Yunanistan Doğmadan  nce

Yunanlıların Osmanlı’ya bakışları   döneme ayrılarak değerlendirilebilir: Yunanistan doğmadan önceki dönem, Yunanistan’ın kuruluşundan Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna kadar geçen süre ve ağdaş dönem. Bu bölümde bahsi geçen ilk dönem incelenecektir.

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu’nda gayrimüslimler için “Millet Sistemi” geçerli idi ve bu sistem ulusal değil, dinsel-mezhepsel ayrımlara dayanan bir sistem idi.

Yunanlılar da bu sistem içinde “Millet-i Rum” olarak anılıyordu. Fakat bu ifade 19. yüzyıla kadar yine ulusal değil dinsel bir manaya haizdi (Benlisoy & Benlisoy, 2002: 367). Genel bir kanı olarak Rumlar gerek Patrikhane kendilerine bağlı olduğu için gerekse ticaretle uğraştıkları için imparatorluk içindeki durumları iyiydi.¹

Böyle bir durumda Yunanlılar (İmparatorluk zamanında kendilerine Rum denilen ve kendilerine Rum diyen halklar) tarafından Osmanlı’ya karşı üç farklı bakış açısı geliştirilmiştir. Bunlardan bir tanesi Velestinli Rêgas’a (bundan sonra Rigas olarak geçecektir) aittir. Rigas Yunan ulusçu hareketin öncülerinden sayılır. Rigas’ın mücadelesi genel olarak Osmanlı’ya karşı değil, tiran olarak gördüğü Sultan’a karşıdır. Şüphesiz bu fikirlerinde Fransız Devrimi’nin etkisi büyüktür. Rigas, kendisini “Rum” olarak görmüş, bağımsız devlet hesapları yapmamış, İmparatorluk içinde yaşayan bütün ulusların dil ya da din farkı gözetmeksizin eşit bir biçimde temsil edilecekleri bir yönetim altında yaşayabilmeleri için ideolojik bir mücadele vermiştir (Millas, 1994: 12). Bununla birlikte Rigas kurmak istediği devlet biçiminde kimi “Hellen” özelliklerin egemen olmasını -örneğin resmi dil olarak Yunancayı savunması- istediği için (Millas, 1994: 174) bağımsızlığı olmasa bile İmparatorluğu Hellenleştirme hedefi doğrultusunda Yunan ulusçusu sayılmaktadır.

Konu ile ilgili diğer bir bakış açısı Fenerliler ve Patrikhane çevresine aittir. Bunlar daha ziyade muhafazakar diyebileceğimiz görüşün savunucularıdır. Millas’a göre bu kişiler kendi konumlarıyla da bağlantılı olarak (ki Patrikhanenin önemli ayrıcalıkları vardır, ayrıca bunlar diğer Ortodoks milletlerden -Sırp, Bulgar, Ulah, Romen- üstün durumdaydılar, yine bunlardan bir kısmının durumlarından memnun zengin Rum tüccarı olduğunu söylemek gerek) (Benlisoy & Benlisoy, 2002: 372) statükonun devamından yana idiler. Yani bağımsızlık istememekte, aksine buna şiddetle karşı çıkmaktaydılar. Bu muhafazakarlara göre Rumlar “esir ulus” değildirler ve Türkler kadar olmasa da yönetime katılırlar, dahası Osmanlı İmparatorluğu büyük ve yenilmezdir; ayrıca ona baş kaldırmak “hainlik”tir (Millas, 1994: 145). Fakat Millas’ın aktardığı bu görüşlerin Millas tarafından abartıldığı da bir gerçektir. Zira bu görüşün sahipleri ulusçulardan daha farklı bir tavır sergilemiş olsalar bile bu kişilere “Türk dostu” demek de şüphesiz yanlış olacaktır. Zira bunların fikirlerindeki olumluluk (ve de ılımlılık) Osmanlı’ya besledikleri muhabbetten değil, kendi cemaatlerinin çıkarlarından kaynaklanmaktadır.

Konuyla ilgili son ve en önemli görüş ise Cumhuriyetçi/Bağımsız devlet yandaşlarıdır. Bunlar tam anlamıyla Yunan ulusçuları ve Yunan devletinin ortaya çıkmasında en

¹ Bu genel kaniya itiraz için bkz. Millas, 2003: 163; Tsoukalas: 1999, 7-14.

 nemli rolü oynamış g clerdir (Millas, 1994: 12). Bunların başını Adamantios Kora s (1748-1833) (bundan sonra Korais olarak geçecektir) eker. Paris'te yaşamış olan Korais'e Fransız Devrimi'nin etkisi Rigas'la karşılaştırıldığında daha belirgindir. (Kitromilides, 1980: 278) Ona göre Osmanlı yönetimi çok kötüdür, ağdışdır, Türkler "hak tanımayan ve tiran efendi"dir (Millas, 1994: 160). Yine ona göre Osmanlı "Müslüman tiranlık"tır ve Greklere yoksulluk, cehalet, yorgunluk, acı, dert, kamçı, falaka, ölüm getirmiştir. Savaş şarkısı adlı eserinde "aşağlık Türkler" ibaresi geçmektedir (Millas, 1994: 327). Korais bir taraftan Türkleri hedef alırken diğer taraftan yukarıda görüşlerine değindiğimiz muhafazakarları hedef alır. Zira muhafazakarlar Rumların İmparatorluk içindeki iyi durumlarından hareket ederken, ona göre Greklerin durumu fecidir (Millas, 1994: 161). G r ld ğu gibi bu görüş sadece sultanı değil tüm Türkleri hedef alır, bu görüşe göre İmparatorluk içindeki yönetici millet olan Türkler, Yunanlılar için tam anlamıyla bir  tekidir. Bu görüşü özel kılan ise hakim görüş olmasıdır. Zira böyle bir ulusçu fikrin de etkisiyle Yunan ulus-devleti kurulabilmiştir.

Yunanistan'ın Kuruluşundan T.C.'nin Kuruluşuna Kadar Olan Dönem

Yunanistan doğduktan sonra yukarıdaki üç görüşün yansımaları farklı boyutlarda devam etmiştir. Yalnız bu bölümde fikirlerin sıralaması değişecek, daha ziyade II. Meşrutiyet dönemini ilgilendiren Yunan-Osmanlılığı sona bırakılacaktır.

Yunan ulus-devletinin kurulması sırasında Patrikhane ile Osmanlı Devleti'nin ilişkileri bozulmuştur. Fakat 1850'lerden sonra bu ilişkiler tekrar düzelmeye başlamıştır. Hatta bir Fenerli Rum Hariciye Nazarı olmuş, Berlin Konferansı'nda Osmanlı Devleti'ni temsil etmiştir. İmparatorlukla ilişkilerinin düzelmesiyle birlikte Fenerli sınıfın mensupları Osmanlı toplumunun en üst tabakasına mensup olmaları nedeniyle temelde düzeni savunuyorlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalamaya yönelik her türlü etkinliğe karşı çıkıyorlardı. Bu kişilerin görüşlerine göre Rumlar kozmopolit bir Osmanlı İmparatorluğu içinde gerek ekonomik gerekse de siyasal ve toplumsal olarak gelişebilirlerdi. Bu tutumlarından dolayı bu kişiler Atina tarafından genelde uluskarşıtı olarak tanımlanıyorlardı (Benlisoy & Benlisoy, 2002: 370).

Modern Yunanistan'ı kurarak ilk başarılarını elde eden Yunan ulusular ise bununla yetinmek istemiyorlardı; çünkü kurulan Yunan devleti hem nüfus hem coğrafya bakımından çok küçüktü. Bu yüzden Yunan ulusular hem kapsarılan Yunan nüfus hem de coğrafya bakımından büyümek istiyorlardı. İşte bu görüş 1844'te ilk kez dile getirilip 19. yüzyıl sonlarında g  kazanan Megali İdea olarak anılacaktı (Millas,

1994: 200). Yunan devletinin resmi ideolojisi olan Megali İdea'da keskin bir "Ben ve Öteki" anlayışını sezme zor değildir. Zira Ben olarak Antik çağdaki Hellen uygarlığı algılanmış, onun kültürel gelişmişliği özlenilmekle birlikte coğrafi genişliğine de kavuşmak istenmiştir. Bunun Osmanlı açısından anlamı ise Osmanlı'nın ötekileştirilip bu genişlemenin Osmanlı'nın aleyhine planlanmasıdır. Bu yönüyle bu plan tam anlamıyla "irredentist" (geçmişte elde bulunan toprakları yeniden ele geçirme fikri) bir politikadır.

Konu bağlamında değerlendirilecek son görüş ise Yunan-Osmanlılığı olarak bilinen görüştür. Millas'ın aktardığına göre Yunan-Osmanlılığı, 20. yüzyılın başlarında bazı Yunanlı aydınlar tarafından geliştirilen politik bir inanç ve eylem programıdır (Millas, 2003: 171). Bu düşünceye göre Yunanlılar ve Türkler bir tek devlet çatısı altında ve barış içinde yaşayabilirlerdi ve yaşamalıydılar. Bu görüş Velestinli Rigas'ın düşüncelerinin daha çağdaş bir yorumudur. Bu düşüncenin başını çekenler kişisel bazda Suliotis ve Dragumis, örgütsel bazda ise İstanbul Örgütü'dür (Millas, 2003: 179). Suliotis Yunanlılarla Türklerin eşit yurttaşlar statüsüne gelmelerini, Yunanistan ve Türkiye'nin (Osmanlı Devleti'nin) ittifak kurmalarını ve giderek bir balkan federasyonunun kurulmasını istiyordu (Millas, 2003: 181). Bu görüşün savunucuları Osmanlı'ya karşı daha ılımlı olmakla birlikte Osmanlıcı değildiler. Çünkü daha ziyade Yunan devleti için çalışan bir istihbarat örgütü pozisyonundadırlar. Bu görüşün savunulmasında Bulgar tehdidi önemli olduğu gibi (Benlisoy & Benlisoy, 2002: 373) Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi zor bir hedef olması da önemlidir. Zira 1897'deki Yunan-Osmanlı savaşının Osmanlı lehine sonuçlanması bunun ne kadar zor bir hedef olduğunu da göstermiştir. Bu görüş Balkan savaşlarından sonra ise tükenmeye yüz tutmuştur.

Çağdaş Dönemde Yunan Tarih Yazıcılığı Açısından Osmanlı

Yukarıda açıklanan bakış açılarından Patrikhane'nin görüşü ile Yunan-Osmanlılığı Osmanlı'nın son bulmasıyla artık önemini yitirmiştir. Yunan ulusçu bakış açısı ise Türk ulus-devletinin kurulması ile hakimiyetini perçinlemiştir. Bu bakış açısı en açık şekilde Yunan tarih ders kitaplarında görülebilir.

Tarih ders kitaplarında milliyetçi söylem hakim olmakla birlikte bunlar tek tip de değildir, özellikle son yıllarda (bakış açısının yumuşaması ve nesnelleşmesi anlamında) gözle görülür değişimler olmuştur (Frangoudaki, 1998: 96). Frangoudaki'ye göre Osmanlı İmparatorluğu Yunan tarih ders kitaplarının büyük bir kısmında yer alsa da, bunun sebebi büyük ölçüde Yunan devrimine ve Yunan devletinin kurulmasına verilen önemdir; Konstantinopolis'in düşüşünden II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Osman-

lı İmparatorluğu'nun tarihi ve evrimi hakkında sistematik bir bilgi yoktur (Frangoudaki, 1998: 98). Yani Osmanlı İmparatorluğu'ndan ulusal tarihin anlatımının gerektiği kadarıyla bahsedilmektedir. Yine Frangoudaki'ye göre Osmanlılar (ki tarih kitaplarında daha çok Türkler olarak geçer) bazı bilgilerin atlanması yoluyla en olumsuz değerlendirilen "ulusal öteki"lerdir. Bu kitaplar Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim, edebiyat, sanat ya da başka herhangi bir kültürel başarı hakkında bilgi içermezler, verilen bilgiler daha çok askeri güç ve kuvvet üstünlüğü hakkındadır. Böylece Osmanlılar  rt k ama küçümseyici bir tarzda, güçlü ve korkulacak savaşıclar ama medenileşmemiş ve kaba bir halk olarak gösterilmiştir (Frangoudaki, 1998: 100).

Penelope Stathis ise değişik dönemlerde yazılmış Yunan tarih kitaplarındaki Turkokratia'ye (T rkokrasi: Türk yönetimi, Yunanlılar Osmanlı yönetimini böyle adlandırır- lar) bakış aıclarını incelemiş ve bu inceleme için 1955 ile 1992 yılları arasında yazılmış tarih kitaplarını seçmiştir. Ona göre bu tarih kitaplarında ulusal öteki hep Türkler olarak kalmakla birlikte bakış açısında (daha ziyade olumlu ve de ılımlı bir yönde) değişiklikler yaşanmaktadır; zira 1992 tarihli kitapta " teki"ne olumsuz nitelikler atfedilmemesi için çaba sarf edilmiştir (Stathis, 1998: 127). Yine Stathis'in aktardığına göre ders kitaplarının günümüze yaklařtıķca nesneliliği artmaktadır. Buna  rnek olarak da beşinci sınıf tarih kitabıyla sekizinci sınıf tarih kitabının karşılaştırmasını vermiştir. Çünkü tersi beklendiği halde beşinci sınıf tarih kitabı sekizinci sınıf kitabından daha fazla olaya dayalıdır. Stathis bunu beşinci sınıf kitabının daha yeni olmasına bağlar (Stathis, 1998: 132). Kısaca Yunan tarih ders kitaplarında Türkler, 400 yıldan fazla bir süredir var olan ulusal  tekidir. T rkokratia'nin kimi zaman atlanması kimi zaman da olumsuzlanması bunun açık bir göstergesidir.

Yunanlıların Osmanlı'ya Bakışlarının Kavramsal Analizi

Bu bölümde alt başlıklarını oluşturan kavramların aracılığı ile Yunanlıların Osmanlı'ya bakışları ve Osmanlı geçmişini yorumlayışları analitik bir biçimde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

"Biz"

Bilindiği gibi Yunanistan küçük bir devlet olarak doğdu. Daha sonra genişledi ama bu genişleme sonucunda dahi Yunanistan büyük bir devlet olamadı. Buna rağmen Osmanlı koca bir İmparatorluktu. Yunanistan küçük bir devlet olduğu için milli kimliği oluşturan Ben tek başına anlamlı ve yeterli bir Ben değildir. Bu yüzden Yunanlılar Osmanlı'nın karşısına Avrupa'yı koymuşlar, bir taraftan Osmanlı'yı ötekileştirir-

ken diğer taraftan kendilerini Avrupa'ya eklememeye çalışmışlardır. Bu anlamda Avrupa, Yunanlılar için büyük ötekinin karşısında, kendilerinin de dahil olduğu büyük "Biz"dir. İşte bu nedenledir ki Yunanistan'da tarih kitaplarında anlatılan daha ziyade Avrupa tarihi ya da sadece üç güçlü Avrupa devletinin (İngiltere, Fransa, Almanya) tarihidir (Frangoudaki, 1998: 97). Yine bu nedenle Yunan ulusal kimliğini oluşturan "tevatüs edilmiş" olarak algılanan kültürel materyalin bir kutbunda Avrupa vardır (Kouzelis, 1998: 106). Yine aynı sebeple olsa gerek Yunanlılar kendilerini Akdenizli olarak görürken Akdenizlilikten kasıtları Doğu Akdenizli olma anlamında değil, Avrupalı olma anlamındadır (Dragonas, 1998: 119). Antik Yunan'ın çağdaş Yunanlılar tarafından kullanılması da Avrupa'ya eklemleme hedefinden bağımsız düşünülemez. Zaten Avrupalılar da bunu kabullenmişler ve kendi amaçlarıyla da paralel olarak "Grek mitini" üretmişlerdir (Tsoukalas, 1999: 8).

"Seçilmiş Travmalar", "Seçilmiş Zaferler"

Volkan-Itzkowitz seçilmiş travmayı "Bir grubun üyelerinde başka bir grubun üyeleri tarafından aşağılanmışlık ve mağdur edilmişlik şeklinde yoğun duygular uyandıran olay" olarak tanımlamakta ve "seçilmiş travmaların ve bunlara karşı savunmaların ruhsal temsiller, etnik kimliğin yaşamsal belirteçleri halini [aldığını]" (Volkan&Itzkowitz, 2002: 20) ifade etmektedirler. Seçilmiş zafer de nitelik açısından bunun karşısı olup benzer etkiyi doğurur. Bunların ortak önemli bir özelliği ise gerçeklikten koparıp mitolojize edilmeleridir (Volkan&Itzkowitz, 2002: 24). Yunanlıların da bu bağlamda değerlendirilebilecek seçilmiş travma ve zaferleri vardır. Yunanlıların en büyük seçilmiş travması şüphesiz "Konstantinopolis'in Düşüşü"dür (bu sadece Yunanlıların değil Avrupa'nın da travmasıdır). Bu travma etkisini bugüne kadar sürdürmektedir ve Megali İdea'nın hedeflerinden birisinin İstanbul olması da bu bağlamda değerlendirilmelidir. Yunan ders kitaplarında Osmanlı İmparatorluğu hakkında sistematik bir bilgi yokken Konstantinopolis'in düşüşünün 15 sayfa anlatılması da bu travmanın bir sonucu olarak görülebilir (Stathis, 1998: 131). Yunanlıların en önemli seçilmiş zaferi ise Yunan Bağımsızlık Savaşı'dır. Bizi burada ilgilendiren Yunanlıların hem seçilmiş travmalarının hem de seçilmiş zaferlerinin diğer aktörünün Osmanlılar (Türkler) olmasıdır. Dolayısı ile Yunanlılar gerek galibiyetleri gerekse mağlubiyetleri temelindeki tarihin yorumuyla Türkleri sürekli olarak ötekileştirmektedirler.

"Seçilmiş Öteki"

Yunan ulusal kimliği açısından tek bir ulusal öteki yoktur. Daha ziyade savaşmış oldukları ya da diğer bazı sorunlar yaşadıkları ülkeler (Türkler, Almanlar, Bulgarlar, Arnavutlar, az da olsa İtalyanlar) Yunanlılar için öteki konumundadırlar (Frangoudaki,

1998: 99). Fakat bunların içinde Türklerin özel bir yeri vardır; yani Türkler ulusal kimliğin belirleyicisi olma anlamında “seçilmiş öteki”dir. Bu durumun iki önemli tezahürü vardır. Bunlardan birisi Yunanlıların kendilerinde bulduğu kötü nitelikleri (ki bunlardan belki de en önemlisi Avrupa’ya göre geri kalmalarıdır) Osmanlı geçmişine bağlamaları (Dragonas, 1998: 116), diğer bir deyişle Türklere yansıtılmalarıdır. Örneğin Nikos Kazancakis’in “içimizdeki Türk’ten kurtulmak” (aktaran Volkan&Itzkowitz, 2002: 223) söylemi bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu durumun bir diğer tezahürü ise Osmanlı-Türk etkisini yok saymaktır (Frangoudaki, 1998: 104; Dragonas, 1998: 115). Bu iki anlayış yan yana duramayacak gibi görünüyorsa da pür milli kimlik miti gereği birbirlerini sürekli olarak yeniden üretmektedirler.

“Ulusun Sürekliliği”

Liakos’un belirttiği üzere Yunan bağımsızlığının ilk yıllarında bugün-geçmiş ilişkisinin iki kutbu vardı: “milli uyanış” (Yunan ihtilali) ve klasik antikite (Liakos, 2002: 31). Fakat ulusal kimliğin inşası için kadim ile modern arasında ilişkinin kurulması gerekiyordu. Bu ise ulusların (ki buna Yunan ulusu da dahildir) kadimden bugüne “kesintisiz tarihsel süreklilik” iddialarının gerekçesidir (Frangoudaki, 1998: 101). Yunanlıların Antik çağı ile Modern Yunan arasındaki tarihi yorumlamaları da bu çerçevede olmuştur. Yunanlılar bunun için önce Bizans’ı kendileştirmişlerdir, bu bir anlamda Bizans ile barışmaktır. Zira Yunanistan ilk kurulduğunda Bizans önemsenmezken 1860’lardan sonra Bizans’a verilen değer artmıştır (Millas, 1994: 55). Tabi ki Bizans böyle önemsenince Bizans’a son veren Osmanlı İmparatorluğu’nun ötekileştirilmesi daha da kesinleşecektir. Yani Bizans Yunan ulusunun sürekliliği çerçevesinde milli kimliğin Ben yönünün bir parçası olurken ona son veren Osmanlı ise milli kimliğin öteki yönünün bir parçası (hem de büyük bir parçası) olacaktır.

“Ötekinden Artakalanlar”

Yukarıda Osmanlı’nın (Türklerin) Yunanlılar için öteki olduğunu, dolayısıyla Yunanlıların Osmanlı’dan etkilenmediği, etkilenmişse bile bunun olumsuz yönde bir etki olduğu iddialarından bahsetmiştik. Halbuki durum gerçekten böyle midir? Bir kere yaklaşık dört asırlık bir birlikte yaşama süresince toplulukların birbirlerinden etkilenmemeleri düşünülemez. Todorova da bu konuda Balkan halklarının özellikle politik kültür ve gündelik yaşamla ilgili olarak Osmanlı mirasını taşıdıklarını söylemektedir (Todorova, 2000: 90). Fakat bu miras yeni doğan ulus devletin ulusçu bakış açısı için silinmesi gereken bir mirastır. Bu yüzden dil, giyim, mimari başta olmak üzere bu mirasın silinmesi için büyük çaba gösterilmiştir. Örneğin Yunanistan’da dilin

Türkçe'den arındırılması çalışmaları yapılmıştır. Millas Yunanca'nın yabancı sözcüklerden ayıklanmadan önce halk arasında kullanılan Yunanca'da 30 binden fazla Türkçe sözcük bulunduğunu kaydederken bugün bu rakamın 4 bin civarında olduğunu söyler (Millas, 2003: 188). İmparatorluğun önemli miraslarından birisi de nüfus problemidir. Zira İmparatorluk çatısı altında bir arada yaşayan çeşitli halklar, Balkanlarda ulus-devletleşme sonucunda ulustan olanlar/azınlık olanlar ikiliğine düşmüşlerdir. Bu problem mübadelelerle aşılmaya çalışılsa da hâlâ Balkan devletleri arasında gerginlik nedeni olarak kendisini hissettirmektedir.

Sonuç: Büyük Dikotomiler ve Küçük Dikotomi

Buraya kadar Yunanlıların Osmanlı'ya bakışlarının tek tip olmadığını farklı dönemlerde farklı bakış açılarına hatta aynı dönemde farklı bakış açılarına sahip olabileceklerini gösterdik. Bununla birlikte şuan için de geçmiş için de Yunanlı bakış açısında daha ziyade ulusçu yönün hakim olduğunu belirtmemiz gerekir. Bu yüzden burada bu bakış açısının kısa bir değerlendirmesini yapacağız.

Yunan ulusçu görüşü pek çok ulusçu görüş gibi dikotomiler kurar. Bunlardan bir tanesi Avrupa/Osmanlı dikotomisidir. Burada Yunan kendisini Avrupa'ya ait görürken uzun süre birlikte yaşadığı Osmanlı'yı dışlar ya da ötekileştirir. Gerçi Avrupa da kendisi için Osmanlı'yı bir öteki olarak görmektedir. Hatta kimi Avrupalılar (tıpkı kimi Yunanlılar gibi) Osmanlı'yı aşağılamaktadırlar (Iitzkowitz, 2000: 50-61). Kurulan diğer bir dikotomi, Avrupalı/Asyalı dikotomisidir. Yunanlılar bu dikotomi içerisinde kendilerini Avrupalı olarak görürken Osmanlı'yı Asyalı olarak görür. Halbuki Antik Yunan'da Hellenler için Asyalılar ne kadar yabancı ise Avrupalılar da o kadar yabancıdır. Doğu/Batı dikotomisi de yine bu çerçevede değerlendirilebilecek bir dikotomidir, Yunanlılar bu dikotomi içinde de kendilerini Doğuya ait kabul etmezler. Zaten kendini Doğulu ya da Batılı olarak görmek çoğu zaman coğrafi konumdan bağımsızdır. Müslüman/Hıristiyan dikotomisi ise farklı bir yönden kurulan ama aynı sonucu doğuran bir dikotomidir. Yani Yunanlılar Hıristiyan'dır, Osmanlı ise Müslüman; şu halde farklılık aşikardır. Tüm bu dikotomilerin ortak özelliği olarak da taraflarını ayıran çizgilerinin çok kesin olmasını söyleyebiliriz. Aynı zamanda bu dikotomiler büyük dikotomilerdir; çünkü çok geniş bir kapsama sahiptirler.

Yunan/Türk dikotomisi ise ancak bu büyük dikotomiler çerçevesinde anlamını bulabilecek küçük dikotomidir. Bu dikotomiye göre Yunanlılar ve Türkler birbirinden kesinlikle farklıdırlar. Bu yüzden Yunanlılara göre onlar büyük dikotomiler içinde Av-

rupalı/Hıristiyan/Batılı tarafında yer edinip kimliklerini oluştururken Türkler, Osmanlının devamı/Müslüman/Doğulu/Asyalı² olarak algılanırlar ve böylece büyük di-kotomilerde bu yönler nasıl bir öteki ise Türk de aynı şekilde Yunanlıların küçük di-kotomisinin ötekisi olur.

Kaynakça

- Benlisoy, Foti, Benlisoy, Stefo, "Millet-i Rum'dan Helen Ulusuna 1856-1922", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce C. I Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşruiyetin Birikimi*, der: Mehmet Ö. Alkan, İletişim Yay, İstanbul, 2000, s.367-376.
- Dragonas, Thalia, "Tehdit Altındaki Milli Kimlikle Başa Çıkmak", *Tarih Eğitimi ve Tarihte 'Öteki' Sorunu, Birinci Uluslararası Tarih Kongresi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 113-124.
- Frangoudaki, Anna, "Tarih Ders Kitaplarında Ulusal 'Ben' ve Ulusal 'Öteki'", *Tarih Eğitimi ve Tarihte 'Öteki' Sorunu, Birinci Uluslararası Tarih Kongresi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 96-105.
- Heraclides, Alexis, *Yunanistan ve 'Doğu'dan Gelen Tehlike' Türkiye*, çev: Mihalıs Vasilyadis, Herkül Millas, İletişim Yay, İstanbul, 2003.
- Iitzkowitz, Norman, "Algılamalar Sorunu", *İmparatorluk Mirası*, der: L. Carl Brown, çev: Gül Çağalı Güven, İletişim Yay., İstanbul, 2000, s. 50-61.
- Kitromilides, Paschalis M., "Republican Aspirations in Southeastern Europe in the Age of the French Revolution", *The Consortium On Revolutionary Europe 1750-1850*, ed: Donald D. Horward, Athens, 1980, s. 275-285.
- Kitromilides, Paschalis M., "'Imagined Communities' and the Origins of the National Question", *Modern Greek Nationalism and Nationality*, der: Martin Blinkhorn, T. Veremis, Atina, 1990, s. 23-65.
- Kouzelis, Gerassimos, "Ulusal Kimliğin Yapısı: Yunan Eğitim Sisteminde Öğretmenlerin Ulusal 'Ben' ve Ulusal 'öteki'ni Temsilleri", *Tarih Eğitimi ve Tarihte 'Öteki' Sorunu, Birinci Uluslararası Tarih Kongresi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, 106-112.
- Liakos, Antonis, "The Construction of National Time: The Making of the Modern Greek Historical Imagination", *Political Uses of the Past*, ed: Jacques Revel, Giovanni Levi, London, 2002, s. 27-42.
- Millas, Herkül, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar: Dil, Din ve Kimlikler*, İletişim Yay., İstanbul, 2003.
- Millas, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, İletişim Yay., İstanbul, 1994.
- Stathis, Penelope, "Yunan [ve Türk] Tarih Ders Kitaplarında 'Ben' ve 'Öteki' İmgeleri", *Tarih Eğitimi ve Tarihte 'Öteki' Sorunu, Birinci Uluslararası Tarih Kongresi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 125-133.
- Todorova, Maria, "Balkanlar'daki Osmanlı Mirası", *İmparatorluk Mirası*, der: L. Carl Brown, çev: Gül Çağalı Güven, İletişim Yay., İstanbul, 2000, s. 70-112.
- Tsoukalas, Constantine, "European Modernity and Greek National Identity", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, vol: I No: 1 May 1999, s. 7-14.
- Volkan, Vamık D. ve Iitzkowitz, Norman, *Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular*, çev: Banu Büyükkal, Bağlam Yay, İstanbul, 2002.

² "Doğudan gelen tehlike" söylemindeki Doğu'nun coğrafi anlamı olduğu kadar ideolojik anlamı olduğunu unutmamak gerek (Heraclides, 2003: 37).